

Phrygia Sebastesi'nden Tutsak Eros Figürlü Mermer Bir Masa Ayağı

A Marble Table Support with the Figure of Captive Eros from Sebaste in Phrygia

Münteha ŞAHAN DİNÇ

Uşak Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü

munteha.dinc@usak.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0003-4991-6645

Öz

Phrygia'nın önemli kentlerinden biri olan Sebaste'de 1966-1978 yılları arasında yürütülen kurtarma kazıları sırasında kiliseler alanından bulunan 'Tutsak Eros' figürlü mermer masa ayağı, literatürde '*monopodia*' adıyla anılan olasılıkla dikdörtgen masa tablasını desteklemek üzere yapılmıştır. Güncel çalışmalarda çok az sayıda örnekle temsil edilen Eros figürü korunmuşluk durumu ve stili ile ön plana çıkacak nitelikte bir eserdir. Roma Dönemi'ne tarihlendirilen söz konusu eser, MS 2. yüzyılın ortalarında Roma'nın Asya Eyaleti'ndeki kentlerde lüks yaşamın ve estetik anlayışının bir yansıması olarak mermer mobilyalarına güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca mermer masa ayağı, Sebaste kentinde ileride yapılacak olan kazı çalışmalarında bu tür eserlerin sayıca artacağına da habercisi olarak yorumlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Tutsak Eros, Monopodia, Roma Dönemi, Sebaste, Phrygia

Abstract

The marble table support with the figure of 'Captive Eros' found in the area of the churches during the rescue excavations carried out between 1966-1978 in Sebaste, one of the important cities of Phrygia, was probably made to support the rectangular tabletop, which is called 'monopodia' in the literature. The figure of Eros, which is represented with very few examples in current studies, is an artifact that will stand out with its preservation and style. The artifact dates to the Roman Period, is a fine example of a marble furniture as a reflection of the luxury life and of the sense of aesthetics in cities of the Asian Province of Rome in the middle of the 2nd century AD. Furthermore, the marble table support should be interpreted as a harbinger that such artifacts will increase in number during future excavations in the city of Sebaste.

Keywords: Captive Eros, Monopodia, Roman Period, Sebaste, Phrygia

Giriş

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Phrygia'nın merkezi kentlerinden biri olan Sebaste, Uşak il merkezinin 38 km güneyinde bulunan Sivaslı ilçesine 2 km mesafedeki Selçukler kasabasında yer almaktadır¹. Kent günümüzde olduğu gibi eski çağlarda da yüksek dağların arasında uzanan geniş ovalık arazilerle kaplıydı. Kentin verimli topraklara sahip olmasındaki en önemli unsur kaynağını kuzeydeki Dindymos (Murat) Dağı'ndan alan ve 170 km kuzey-güney doğrultulu olarak hareket eden ve güneydeki Maiandros'a (Büyük Menderes) dökülen Sindros (Banaz) Çayı'dır². Yerleşim tarihi Neolitik Dönem'e kadar geri giden Sebaste ve yakın çevresi sürekli olarak Phrygia Bölgesi sınırları içerisine dahil edilmiş zamanla bölgenin ikiye ayrılması ile de Phrygia Magna'nın önemli bir kenti olarak var olmuştur³. MS 4.yüzyıldan itibaren bölge tekrar ikiye ayrılarak bu kez de Pacatiana⁴ ve Salutaris olarak adlandırılmıştır. Sebaste ise Phrygia Pacatiana bölgesi sınırlarında yer almıştır. Sebaste, büyük olasılıkla Roma Dönemi öncesinde bölgede var olan küçük yerleşimlerin *synoikismos* yoluyla bir araya getirilerek daha merkezi ve büyük bir kent kurma düşüncesi ile Augustus tarafından MÖ 20 yıllarında kurulmuştur⁵. Epigrafik, numizmatik ve seramik buluntular kentin MS 2. ve 3. yüzyılda en görkemli dönemlerini yaşadığını

¹ Taştür 2017, 83.

² Şenol 2007, 24.

³ Taştür 2021, (Baskıda)

⁴ Constantin zamanında doğuya vali olarak gönderilen Pacatianus'un isminden dolayı bu şekilde adlandırılmıştır.

⁵ İmparator Augustus'un Actium Savaşı'ndan sonra Asia'yı ziyareti sırasında Apollon kehanet merkezinden görüş alarak kenti kurduğu epigrafik belgelere dayanılarak ileri sürülmektedir. Bu konuda bkz. Magie 1950, 472; Merkelbach 1997, 140-144.

göstermektedir⁶. Henüz bilimsel kazı çalışmalarının başlatılmadığı Sebaste kentinde, 19. Yüzyıl gezginlerinin yapmış olduğu epigrafik çalışmalar kentin araştırma tarihini aydınlatsa da hiçbir zaman yeterince araştırılmamış bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına Dr. Fıratlı 1966-1978 yılları arasında 13 kazı sezonu süresince kurtarma kazıları gerçekleştirmiştir⁷. Söz konusu kazıların 1978 yılında sona ermesinin ardından büyük bir sessizliğe bürünen kent ve çevresi, 2016 yılında Uşak Yüzey Araştırması çalışmaları ile yeniden bilim dünyasında yer almaya başlamıştır⁸. 2017 yılından itibaren ise yoğun yüzey araştırmaları başlatılmış ve günümüzde de bu araştırmalar Sebaste kenti ve çevresinde sürdürülmektedir⁹.

Tanımı

Eser, çıplak olarak ayakta duran bir Eros ile arkasındaki destek kısmından oluşmaktadır. Eros'un başı kırılarak kayıp olup günümüze kadar ulaşmamıştır. Sağ bacak dizden, sol bacak dizin hemen altından kırık ve eksiktir. Genel olarak tüm yüzey de yer yer aşınma ve kırıklar gözlenmektedir. Ön ve arka yüzeyinde harç izleri bulunmaktadır. Eserin tamamı ince grenli beyaz mermerden işlenmiştir. Korunan kısımlarından üç bölümden oluştuğunu tahmin etmek zor değildir. Başın arkasında yükselen desteğin kırık kısmının ortasında bir dübel yuvası bulunmaktadır. Bu kısım masa tablası için bir bağlantı noktası oluşturmaktadır. Ön kısım ayakta erkek figüründen oluşmakta, arkasındaki desteğe yüksek kabartma şeklinde yaslanmaktadır. Arka kısımda ağaç kütüğü biçimindeki destek sütunu yer almaktadır. Kaidesi korunamamıştır. Bütün bu özellikler eserin figür kabartmalı "mermer masa ayakları" içinde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır¹⁰.

Sebaste'den figürlü masa ayağının korunan yüksekliği 49 cm, genişliği 20 cm, kalınlık 18 cm'dir. Figür kısmı arkadaki destekten 10 cm dışa doğru, yüksek kabartma olarak işlenmiş olup korunan yükseklik 38 cm'dir¹¹. Destek kısmının üstünde olasılıkla masa tablası için 3 cm çapında dairesel bir delik bulunmaktadır. Tam olarak korunmuş yayınlı örnekler üzerinden farklı biçimlerde masa tablalarını taşıyan destek ayağının üzerinde yuvarlak ve ya dörtgen formlu açılmış dübel yuvalarının olduğu bilinmektedir¹².

Yüksek kabartma olarak bir masanın destek kısmına işlenen figür kanatlı bir Eros'tur. Ayakta ve çıplak olarak tasvir edilmiştir. Kanatları, omuzlarının hemen arkasından başlayıp yükselmekte ve arkadaki desteğin üzerine doğru açılarak uzanmaktadır. Gövde ağırlığını sol bacak taşırken, sağ bacak olasılıkla dizden hafifçe bükülmüş ve serbest şekilde durmaktadır. Bu durum sol kalçada dışa taşkın bir duruş yaratmıştır. Kollar dirseklerden bükülerek arkaya doğru uzanmış ve bileklerin hemen üzerinden himationa sarınmıştır. Kollar olasılıkla arkada kalça üzerinde bir araya getiriliyor olmalıydı. Himationun iki kenarı belden itibaren yanlardan aşağıya düzgün katlar şeklinde uzanmakta, önde ise figürü tamamen çıplak olarak göstermektedir. Dizlerden yukarıya doğru omuzlara kadar bakıldığında gövdenin -S duruşu yansıttığı anlaşılmaktadır. Eros, kol, bacak ve bel bölgesindeki dolgun yapısı ile hafif tombul bir çocuk görünümündedir. Göğüsler oldukça dolgun yapılmış ve bel inceliği verilmemiştir. Özellikle tombul, yumuşak ve gevşek etli çocukça vücudu çok iyi işlenmiştir. Karın kısmının altı ve kasıklar derin çizgilerle detaylandırılmıştır. Arka kısmı daha kaba bırakılmış olan eserin giysisinin arkasına gelen kısımlarında da kaba işçilik izleri görülmektedir. Eser bütünüyle bir kabartma olarak çalışılmıştır. Ancak önden bakıldığında özenli görünümü ile adeta serbest çalışılmış bir heykel izlenimi uyandırmaktadır. Eros muhtemelen bir kaide üzerinde ayakta duruyordu. Eserin korunma şartları sebebiyle kaidenin şeklini ve yüksekliğini bilemiyoruz. Ayrıca arkada yer alan desteğin figürün başının üzerinden ne kadar yükseldiğini tahmin etmek zor olsa da tam korunan örnekler ile kıyaslandığında desteğin üst kısmı Eros'un başının üzerinden 15-20 cm daha yükseliyor olmalıydı.

⁶ Ramsay 1883, 409; Head 1911: 684; Eyyüpoğlu ve Taştemür 2020, 39-66.

⁷ Taştemür 2017, 85.

⁸ Dinç ve Taştemür 2017, 253-257.

⁹ Taştemür ve Dinç 2018, 66; Taştemür ve Dinç 2019, 479-480.

¹⁰ Rihter 1966, Cohon 1984, Anabolu 1987, Anabolu 1991, Stephanidou-Tiberiou 1993, Ajootian 2000, Andrianou 2006, Philips 2008, Feuser 2013, Ashour 2013.

¹¹ Eros'un gövde genişliği 13 cm, kalınlığı 9 cm'dir.

¹² Kökdemir 2019, 105.

Mermer Masa Ayaklarının Buluntu Konteksti ve Fonksiyonu

Yukarıda sıralanan özellikleri ile ağaç kütüğü şeklinde bir desteğin cephesinde kabartma olarak işlenen figürden oluşan parçanın, form olarak bir masa tablasını taşımak üzere, mermerden bir destek ayağı şeklinde yontulduğu anlaşılmaktadır¹³. Sebaste masa ayağı, tipolojik olarak merkezdeki tek ayak (monopod) ile taşınan olasılıkla dikdörtgen masa tablasını desteklemek üzere yapılmıştır¹⁴.

Monopodial masa ayakları, form olarak kare bir sütun veya bir ağaç gövdesi şeklinde düzensiz bir yüzeye sahip destek ayağı, figürlü kabartma ve bir kaide olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır¹⁵. Sütun genellikle kaidenin arka kısmında yer almakta, ön yüze figür eklenmektedir. Çoğunlukla dikdörtgen masayı daha dayanıklı hale getirmek amacıyla sütun bir başlık ile tamamlanmaktadır. Sebaste masa ayağının kırık kısmı üzerindeki dairesel yuva bu başlık bölümünün yerleşmesini sağlamak için açılmış olmalıdır. Kapalı bir mekan içinde yer alan monopod ayaklı masalar, sıklıkla devrilmeyi önlemek için bir duvar önüne yerleştirilerek monte edilmişlerdir¹⁶. Bu tip masa ayakları yaklaşık bir metre civarında bir yüksekliğe sahiptir.

Masalar antik literatürde Eski Yunaca'da "Trapeza" Latince'de "mensa" olarak adlandırılan masalar, ahşap ve fildişi gibi malzemeden yapıldığı ve üzeri gümüş ya da altın ile kaplandığı düşünülmektedir¹⁷. Bu tip masalar genellikle tapınaklar, kutsal alanlar, hamamlar ve evler gibi antik yapılarda kullanılan özel mobilyalar olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸. Antik Yunan ve Roma Dönemi'ne ait masa tablaları da dairesel, dikdörtgen ve yarı dairesel formlar olmak üzere çeşitli biçimlerde yapılmışlardır¹⁹. Masa tablalarını taşıyan destekler ise üçlü ve dörtlü olabildiği gibi baştan başa iki ayak yerleştirilen örneklerden de oluşmaktadır²⁰. Bu tip masa destekleri dik ya da "S" formu olarak yaygın bir biçimde kullanılmış olup figürler aslan ya da griffon gibi hayvanların başı, bacakları ve pençelerinden oluştuğu görülmektedir²¹. Çok ayaklı masalara kıyasla tek ayaklı masalar özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde büyük ilgi görmüştür²². Livius tarafından Romalı generallerin İtalya'ya dönüşlerinde getirdikleri ganimetler arasında yer alan lüks mobilyalar arasında mermer masalar "*monopodia*" olarak listelenmektedir²³. Roma Dönemi'nde dikdörtgen masa tablasını taşıyan figürlü mermer monopod ayaklar, genellikle dinsel mekanlarda, mezar konteksinde, özel ev ya da villaların atrium, triclinium ya da fauces gibi mekanlarında bulunmuşlardır²⁴. Söz konusu alanlardan bulunan figürlü ya da figürsüz mermer masa ayaklarının üretimi, lüks villaların M.Ö. 100 civarında yükselişiyle önemli bir endüstri haline gelmiş ve geç antik çağlara kadar devam etmiştir²⁵. Roma Dönemi'nden figürlü süslemeye sahip masa destekleri imparatorluk sınırları içinde pek çok örnek ile bilinmektedir. Anadolu'dan bilinen örnekler arasında Aphrodisias, Ephesos gibi merkezler başta olmak üzere Parion buluntusu da son dönem araştırmalarında yerini almıştır²⁶. Feuser tarafından yapılan Anadolu'dan figürlü masa ayakları üzerine yapılan çalışma bu konudaki en kapsamlı araştırma olma özelliğini halen korumaktadır²⁷. Sebaste'den figürlü mermer masa ayağı, Anadolu'dan bilinen az sayıda monopodial masa ayağına yenisinin ekleneceği önemli bir örnek olup bu alandaki boşluğu dolduracak nitelikte bir eserdir.

¹³ N. Fıratlı tarafından 1966-1978 yılları arasında Kiliselerde yürütülen kazı çalışmaları sırasında yine tombul çocuk görünümüne sahip bir başka kabartmalı masa ayağı ve hayvan protumlu monopodial ve tripodial ayaklar bulunmuştur. Söz konusu eserler başka bir yaygın çalışmada bilim dünyasına sunulmak üzere hazırlanmaktadır.

¹⁴ Bu tür masa ayakları için bkz. Richter 1966, 113; Hanfmann-Remage 1978, 150-151, Nr. 223-225, Fig. 388-90; Moss 1988, 597-98; Philips 2008, 253 fig. 3-4; Aybek 2009, 123 lev. 63.

¹⁵ Philips 2008, 253.

¹⁶ Moss 1988, 597-98; Philips 2008, 253 fig. 3-4.

¹⁷ Richter 1966, 65; Andrianou 2006, 251.

¹⁸ Feuser 2013, 12-18; Andrianou 2006, 251-252; Kökdemir 2019, 107.

¹⁹ Makedonya Vagina'dan, Eretria ve Delos'tan iyi korunmuş Hellenistik Dönem örnekleri için bkz. Andrianou 2006, 253 Fig 14-18.

²⁰ Richter 1966, 66-72, Cohon 1984, 4.

²¹ Cohon 1984, No 1-260; Anabolu 1987, Res. 1-12; Quatember 2006, Abb.1-4; Kökdemir 2019, 107.

²² Richter 1966, 112.

²³ Philips 2008, 254.

²⁴ Philips 2008, 254.

²⁵ Philips 2008, 253.

²⁶ Phillips 2008, 253-283; Anabolu 1987, Quatember 2006, 103-118; Çelikbaş 2015, 43-48.

²⁷ Feuser 2013.

Eserin Figür Tipolojisi ve İkonografisi

Sebaste'den mermer masa ayağında kanatlı bir Eros figürü yer almaktadır. Eros, kendi başına bir heykel olarak ilk kez M.Ö. 4. yüzyılın sonunda ortaya çıkmıştır. Dönemin ünlü heykeltıraşlarından Praxiteles ve Lysippos Eros heykeli yapan sanatçılardır²⁸. Yayıncıyı gereken çocuk olarak gösterilen Eros heykelinin çok sayıda kopyası günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tasvir ile Eros, tek başına bir heykel olarak belirginleşmiş ve sevilen figürler arasında yerini almıştır.

Klasik Dönemin delikanlı tipindeki Eros figüründen Hellenistik Dönem'de dolgun ve etli çocuk görüntüsüne geçişin, Eros betimlerinin dönüm noktasını oluşturduğu düşünülmektedir²⁹. Hellenistik Dönem ile birlikte çocuk Eros tasvirleri yaygın görülmeye başlanmış, özellikle günlük hayattan sahnelerin işlendiği heykel gruplarında popüler bir figür olarak yer almıştır³⁰. Hellenistik Dönem boyunca günlük hayattan sahnelerin anlatımında sevilerek kullanılan bu çocuk Eros tasvirleri, Roma Dönemi boyunca da kullanılmaya devam etmiştir. Özellikle Roma Döneminde serbest heykellerin, villaların bahçe dekorasyonunun tamamlanmasında önemli rolü olduğu ele geçen arkeolojik verilerle de kanıtlanmaktadır³¹.

Çocuk Eros tipolojisine yeni bir örnek olarak Sebaste heykelini incelediğimizde elleri arkadan bağlı tutsak Eros ile karşılaşırız. Plastik sanatlarda bu tipte Eros figürlerinin tanınan en erken örnekleri İtalya'da MÖ 4. ve 3. yüzyılda terrakotta örneklerde karşımıza çıkmaktadır³². MÖ 3. yüzyılda yaşamış olan Messeneli Alkaios'un bir epigramı kendi döneminde bu konunun büyük plastiğe de aktarılmış olduğunu göstermektedir³³. Mermerden heykel boyutundaki tutsak Eros tipolojisi ilk olarak MS 1. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamaktadır³⁴. Bu örneklerde Eros bazen serbest heykel olarak işlenmiş, bazılarında ise Aphrodite ya da Apollon ile grup oluşturan bir figür olarak yer almıştır³⁵.

Heykeller dışında gemmeler, terracottalar, trapezophoroslar vb. incelendiğinde daraltılmış anlamda kesin olarak belirlenebilen "Tutsak Eros" ikonografisinden söz etmek mümkün değildir. Farklı materyaller üzerinden takip edilebilen örneklerde Eros figürlerini birbirine yaklaştıran ortak öğe ellerin arkada bağlı olmasıdır. Söz konusu örnekler incelendiğinde üç ayrı ikonografik şema ortaya çıkmaktadır. Ancak tipin gelişimine bakıldığında bu üç belirgin şemanın dışında da örneklerin çok farklılaştığı görülmektedir. Tutsak Eros tipinin ikonografik olarak Hellenistik Dönem'e geri giden ilk ortaya çıkış evresi de aslında tam olarak saptanamamaktadır. Ayakta duran tutsak edilmiş Eros figürü küçük el sanatlarından büyük plastik eserlere kadar bir takım değişiklikler geçirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Kabartma figürlü örneklerin dışında birkaç bağımsız figür versiyonu da mevcuttur. Vatikan heykeltıraşlığı ve Cabinet des Medailles'de bir bronz heykeltıraş bunlara örnek olarak verilebilir³⁶. Oturan tutsak Eros tipinin ise Roma İmparatorluk Dönemi'nde ortaya çıktığı düşünülmektedir³⁷.

Roma Dönemi mermer masa ayaklarının ön yüz kabartması olarak işlenen 'Tutsak Eros' figürü az sayıda örnek ile literatürde takip edilmektedir. Sebaste heykeline en yakın tipolojik benzerleri ise Aphrodisias'tan gelmektedir³⁸. Özellikle Phillips tarafından hazırlanan bir çalışmada bir araya getirilen mermer masa ayaklarından Kat. No. 9-11'de yer alan örnekler Sebaste için oldukça benzerdir. Bir sütun ya da ağaç kütüğü önünde kolları arkada bir giysi ile bağlanan tipoloji açıkça görülmektedir. Kat. No'9 da başı ile korunan figür dışında diğerleri de Sebaste de olduğu gibi yalnızca gövde ve bacaklar arasında kalan kısım ile korunmuştur. Tüm örneklerde korunan parçalar en yüksek 49 cm'den (Sebaste) başlamak üzere 46 cm (Aphrodisias 10), 45 cm (Aphrodisias 9) ve 31 cm (Aphrodisias 11) arasında değişmektedir³⁹. Bunların dışında Tutsak Eros figürlü dört örnek daha literatürde bulunmaktadır. İlki

²⁸ Ridgway 1997, 291 dip not 14; 2001, 75, 99 dip not 6.

²⁹ Döhl 1968, 76 vd.; Söldner 1986, 129 vd. 351 vd.

³⁰ Smith 2002, 140

³¹ Döhl'e göre bu tip heykeller bir niş içinde, duvar önünde veya bir çeşme figürü olarak kullanılmıştır. Bkz. Döhl 1968, 44 vd.

³² Besques 1986, 1 Lev. 155a, c. Bayer-Niemeier 1988, 174-175, Taf.64 Kat. No. 359.

³³ Işın 2007, 68. dip not 406.

³⁴ Işın 2002, 112 Abb. 10; Işın 2007, 68.

³⁵ Schönerberger 1994, 9-59, Lev. 9, 1-; Stephenidou-Tiberiou 1993, 116.

³⁶ Kaschnitz-Weiberg 1937, No. 364; Blanc ve Guy 1986, No. 73.

³⁷ Schönerberger 1994, 55.

³⁸ Phillips 2008, 269-272 Fig. 14-20

³⁹ Genişlikleri de 20 cm ile 15 cm arasında değişmektedir.

İtalya'da Palmi'nin kuzeyinde, S. Fantino a Taureana'daki villa kompleksinden, diğerleri Thessaloniki bölgesi civarından gelmektedir⁴⁰.

Yine Side'den bulunan ve bir desteğin önünde ayakta duran kolları arkadan bağlı kanatlı çocuk Eros figürü de iyi bir karşılaştırma örneğidir⁴¹. Daha küçük boyutlarda bir heykelciğin olasılıkla Aphrodite'nin yanında destek figürü olarak tanımlanan eser her ne kadar kötü korunma şartları sebebiyle tarihlendirilememiş olsa da tipolojik açıdan Sebaste Eros'u ile cepheden tamamen çıplak olarak tasvir edilmesi, kolların dirsekten bükülerek arkada bağlı olması ve bacakların duruşuyla tam bir paralellik göstermektedir.

Stil ve Tarihleme

Eserimiz 1966-78 yılları arasında Dr. Nezih Fıratlı tarafından yapılan kurtarma kazıları sırasında Kiliseler'den bulunmuştur. Ancak Fıratlı'nın arşivinde yapmış olduğumuz çalışmalarda heykelin buluntu fotoğrafı dışında konteksti ile ilgili her hangi bir rapora ulaşamamıştır. Bu sebeple stil kritik yoluyla tarihlendirme önerisinde bulunulacaktır. Ancak bu tür çocuk Eros heykellerinde başı korunmuş örneklerde saç işleniş dönemin stilini yansıtmaması açısından önem taşımaktadır. Ne yazık ki Sebaste heykelinin başı korunamamıştır. Ancak gövde ilenışı, karın yuvarlağı ve kasık bölgesi bazı ip uçları sunduğu gibi kolları arkada tutmaya yarayan giysisi de stilistik inceleme yapılabilecek noktalardan birisidir.

Sebaste'den Tutsak Eros figürünü incelediğimizde başı korunamamış olsa da gövde oranlamaları, uzuvlarının yerleştirilişi ve plastik anlatım özellikle arkaya ve yukarı uzanan kanatlarda oldukça başarılı bir şekilde verilebilmiştir. Gövdenin etli yapısının doğal çocuksu görünümü vurgulamasının yanı sıra, özellikle bacakların duruşunda plastik bir yapıda ustaca yansıtılmıştır.

Sebaste Eros figürlü masa ayağı, Aphrodisias'tan Eros kabartmalı masa ayakları ile tipolojik olduğu kadar stilistik açıdan da yakın benzerlik göstermektedir⁴². Yükseklikleri oldukça yakın olan No. 9 ve 10'daki eserlerde duruş ve giysi tipolojisi de ortaktır. No. 10'da vücut ağırlığı farklı olarak sağ bacak tarafından taşınırken No. 9 ve Sebaste örneğinde bacakların duruşu aynı olup vücut ağırlığını sol bacak taşımakta ve bu hareket ile sol kalça yana doğru kayılarak açılmaktadır. Kollar dirsekten bükülerek arkaya uzanmakta ve bir chlamys ile bileklerden bağlanmakta eller ise giysi altında kalmaktadır. Giysi bileklerde bir kat tomar oluşturduktan sonra 'S' kıvrımlar halinde yanlardan aşağıya doğru düz pililer oluşturarak keskin bir şekilde uzanmaktadır. Burada kıvrım yüzeylerinde düz matkap darbeleri ile açılan oluk biçimli şeritler dikkati çekmektedir. Giysi sol bacağın yanında açılan yumuşak bir üçgen formunu almasıyla Sebaste örneğini Aphrodisias masa ayakları içinde daha plastik bir görünüme kavuşturmuştur. Stilistik açıdan diğer bir karşılaştırma ise omuzlardan dik olarak yukarıya uzanan ve daha sonrasında yanlardan destek üzerine ve aşağıya sarkan kantlardır. Kanatlar, üstte üç sıra küçük, tarak şeklindeki tüylerle ve altında iki sıra uzun, dar tüylerle eklenmiştir. Bu özellikler göz önüne alındığında Sebaste ile Aphrodisias örneklerinden No. 11 (MS 2. yüzyılın ortaları) yakın benzerlik göstermektedir.

Aphrodisias buluntuları içinde No. 9'daki mevcut parça, kentte bilinen üç masa desteğinden biridir (bkz. No. 10-11). Her üçünde de figürün duruşu hemen hemen aynı olsa da, örnekler sütun desteği, chlamys işlenmesi ve kanatların görünümü bakımından farklılık göstermektedir⁴³. Bu durum Phillips tarafından ortak motiflerine rağmen tek bir atölyenin ürünü olmadıkları şekilde yorumlanmaktadır⁴⁴. Sebaste Eros'u ise başı korunamamış olmasına rağmen No. 9 ve No. 11 ile büyük bir benzerlik göstermekte, kolların ve bacakların gövdeye göre daha dolgun yapıda olması gibi şematik uygulamalar da ortak özellikler olarak ilk bakışta göze çarpmaktadır. Üst gövdeden kalçaya geçişte ise açık bir 'S' profili her iki örnekte de dikkati çekmektedir. Bu yönde kalça güçlü bir şekilde sola doğru açılarak, aşağıya sol baldıra doğru geniş bir yay çizmektedir. Bacaklar yumuşak ve dolgun olmasına rağmen doğallıktan uzak

⁴⁰ İtalya'dan örnek için bkz. Moss, no. A44; Thessaloniki, Stephanidou-Tiveriou 1993, no. 106-109.

⁴¹ Öztunç 2018, 81, Ers2.

⁴² Phillips 2008, 269-272 Fig. 14-20

⁴³ Phillips 2008, 270.

⁴⁴ Phillips 2008, 270-271.

gövde ile zıtlık oluşturmaktadır. Şematik göbek deliği de bezeyici bir unsur gibi durmaktadır. Ancak dirsek içindeki derinlik ve yumuşak geçişler, kasık bölgesinde bulunan hatların derinliği, karın kısmının bu noktada adeta içi dolu bir kese gibi aşağıya doğru sarkar biçimde işleniş No.9 ile ortak stil özellikleri olarak görülmektedir. Yine Side'den MS 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen bir Eros heykelciğinde ve Vatikan'da bulunan (MS 2. yüzyılın ikinci yarısı) Eros-Tanatos figüründe benzer özellikler göze çarpmaktadır⁴⁵. Aphrodisias'tan No.9 daki Eros figürü saçlarında ve giysisinde kullanılan matkap özellikleri ile Phillips tarafından MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir⁴⁶. Giysi stili açısından aynı özellikler Sebaste Eros'unda da karşımıza çıkmaktadır. Side ve Vatikan örnekleri de stil yoluyla MS 2. yüzyılın ikinci yarısına (Orta – Geç Antoninler Dönemi) tarihlenmektedir. Museo Nacional del Prado'da bulunan E-640 envanter numaralı bir çocuk Eros heykeli de çocuksu görünümünden çıkararak daha yetişkin olarak işlendiği, yüz hatlarının sertleştiği, vücut hatlarının kalınlaştığı, kalça çevresinin genişlediği ve saçlarda matkap kullanımının arttığı özellikleri ile stil yoluyla MS 120-130 civarına tarihlendirilmiştir⁴⁷. Bu durumda üst gövdenin daralarak, kol ve bacakların dolgun yapıda ve genişleyen kalça bölgesi ile Sebaste Eros'u da aynı stil özelliklerini göstermektedir. Bu örneklerden ayrı olarak Severuslar Dönemi'nde ise çocuk görünümlü Eros'larda hareketler tamamen şematikleşmekte ve anatomik yapı bozulmaktadır⁴⁸.

Yukarıda benzer örneklerle yapılan stil karşılaştırmaları sonucunda Sebaste'den Tutsak Eros figür kabartmalı mermer masa ayağı için de MS 2. yüzyılın ortaları önerilmektedir.

Sonuç

Sebaste'de 1966-78 yılları arasında yapılan kurtarma kazıları sırasında Kiliseler olarak adlandırılan alandan bulunan monopodial mermer masa ayağında, kabartma olarak 'Tutsak Eros' figürü işlenmiştir⁴⁹. Eser kaide ve baş kısmındaki eksik parçalarına rağmen korunan kısımları ile tipolojik ve ikonografik olarak incelendikten sonra stil yoluyla tarihlendirilmiştir. Güncel çalışmalarda çok az sayıda örnekle temsil edilen Eros figürü korunmuşluk durumu ve stili ile ön plana çıkacak nitelikte bir eserdir.

Sebaste'de geçmiş yıllarda yapılan araştırmalar kentin doğusunda bulunan Bulkaz Dağı'nda pek çok mermer ocağının bulunduğunu göstermektedir. Günümüzde 2016-2020 yılları arasında yürütülen yüzey araştırmalarında ise bu mermer ocaklarının çoğunun yok edildiği tespit edilmiştir⁵⁰. Buna rağmen kentin kaliteli mermer ocaklarına yakınlığı mimari alanda olduğu kadar heykeltıraşlık alanında da zengin buluntulara sahip olduğunu düşündürmektedir. Nitekim kentte yürütülen kurtarma kazılarında bulunan mermer masa ayakları, adak kabartması, lahit parçası ve mezar stelleri bu durumu desteklemektedir⁵¹. Her ne kadar N. Asgari kent ve çevresinde yapmış olduğu araştırmalar sırasında Sebaste yakınında bulunan Büyük Taşkesti mermer ocağının mimari yapılar için uygun olduğunu ve kiliselerde kullanılan mermerlerin buradan getirilmiş olacağını ileri sürse de Akmonia ve Sebaste arasında bulunan Kavacık mermer ocaklarının da çok erken dönemlerden itibaren kullanıldığı düşünülmektedir⁵². Olasılıkla her iki kentin mermer ihtiyacını da karşılamış olan Kavacık mermer ocağı, ince ve kaliteli beyaz renkli mermeri ile dikkati çekmektedir. Phrygia'nın karakteristik mezar steli biçimi olan kapı tipli mezar stelleri Sebaste antik kentinde de çok sayıda bulunmuş olup bir takım araştırmalarda da yer almıştır. Waelkens tarafından yapılan corpus çalışmasında tipoloji ve stil yolu ile yerel bir atölyenin var olduğu önerilmiştir. Kentte yapılan yüzey araştırmalarında ve kazı arşivinde yarım bırakılmış stellere rastlanması bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca mermer figürlü masa ayaklarının ve heykeltıraşlık eserlerinin varlığı, kentte bu alanda da bir atölyenin var olabileceğine işaret etmekte ya da bu eserlerin yakın atölyelerden üretilerek kente gönderildiğini düşündürmektedir. Bu çalışmada incelenen Tutsak Eros figürlü mermer masa ayağı Aphrodisias örnekleri ile yakın benzerlik göstermesi açısından önemlidir. Phillips tarafından Aphrodisias masa ayakları ortak özelliklerine rağmen tek bir atölyenin ürünü olmadıkları şekilde

⁴⁵ Side için bkz. Öztunç 2018, 83; Vatikan için bkz. Vorster 2004, s. 157. Lev. 120, 1-4.

⁴⁶ Phillips 2008, 258.

⁴⁷ Schröder 2004, 402 vd. Kat. Nr. 188.

⁴⁸ Side'den bulunan ve Severuslar Dönemi'ne tarihlenen örnekler için bkz. İnan 1975, 140-141, K. 80, Lev. LXXII, Nr. 2, K. 81, Lev. LXXIII, Nr. 1.

⁴⁹ Fıratlı 1972: 111-122.

⁵⁰ Taştımur 2021: (Baskıda)

⁵¹ Fıratlı 1972: 111-122.

⁵² Asgari 1981: 43-44.

yorumlanmaktadır. Sebaste Eros'unun korunmuşluk durumu da (kaide ve başlık kısmının eksik olması) atölye tespitini zorlaştırmaktadır. Bu durumda Sebaste Eros'u da kentin territorumu içinde yer alan bir atölyede üretilmiş olabileceği gibi kent dışındaki bir atölyeden de sipariş edilmiş olması ihtimal dahilindedir.

Sebaste'den bulunan epigrafik kaynaklar incelendiğinde kentin asıl gelişiminin pek çok Roma kentinde olduğu gibi MS 2.-3. yüzyılda olduğu düşünülmektedir⁵³. Kentte MS 1. yüzyılın sonlarında bir gerousia kurulmuş ve üyeleri kentte yaşayan soylu ailelerden, tüccar, doktor ve asker gibi önemli meslek gruplarından ve azatlı kölelerden oluşmuştur⁵⁴. Söz konusu yazıt kentte zengin bir zümrenin yaşadığına kanıt olarak yorumlanmalıdır. Roma Dönemi'nde statü sahibi kişilerin ekonomik durumunu ve sosyal yapısını ifade etmek için ev mimarisinde ve dekorasyonunda kullanılan mermer mobilyalar pek çok araştırmanın da konusu olmuştur⁵⁵. Hem gösteriş hem de zengin Roma ziyafeti sahnelerinin vazgeçilmez öğesi olan mermer masalar yüksek kaliteli beyaz mermerden üretilmiş ve figürlü kabartmalar ile de süslenmiştir. Sebaste Tutsak Eros figürlü monpodial masa ayağı da olasılıkla MS 2. yüzyılın ortalarında kentte yaşayan Romalı soylu ailelerin evlerinden birini süsleyen, zenginliğin ve ihtişamın bir göstergesi olarak kullanılmış olmalıdır.

⁵³ Akyürek-Şahin ve Uzunoğlu 2021, 5 (Baskıda)

⁵⁴ Akyürek-Şahin ve Uzunoğlu 2021, 7 (Baskıda)

⁵⁵ Phillips 2008, 259 dip not. 32.

Kaynakça

Akyürek-Şahin, N. ve Uzunoğlu, H. (2021) On The History Of Sebaste (Phrygia) In Antiquity And Its New Inscriptions, SEBASTE (PHRYGIA) City and Its Surrounding with Excavations in the 1966-1978 and Survey Results of 2016-2020, Ed. Taşemür E.-Dinç M., Ankara (Baskıda).

Andrianou, D. (2006). Chairs, Beds and Tables: Evidence for Furnished Interiors in Hellenistic Greece, *Hesperia* 75.2, 219-266.

Anadolu, A.U. (1987). "İzmir Arkeoloji Müzesindeki Taştan Yapılmış Masa Ayakları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı V/I*, 293-302.

Aybek, S. (2009). *Metropolis Ionia I Heykel: Metropolis'te Hellenistik ve Roma Dönemi Heykeltıraşlığı*, Homer kitabevi, İstanbul.

Bayer-Niemeier, E. (1988). *Liebighaus-Museum Alter Plastik Bildwerke der Sammlung Kaufmann Band I, Griechisch-Römische Terrakotten*. 17 -175.

Besques, S. (1986). *Musée National du Louvre. Catalogue raisonné des figurines ert reliefs en terre-cuite grecs, étrusques et romains IV-I : Epoques hélienistique et romaine. Italie méridionale-Sicile-Sardaigne* (1986).

Blanc, N. ve Guy, F. (1986). *Eros/Amor, Cupido LIMC III 1*. 952-049 Taf. 678-727.

Cohon, R.H. (1984). *Greek and Roman Stone Table Supports with Decorative Reliefs*, Dissertation, Ann Arbor: New York University.

Çelikbaş, E. (2015). *A Trapezophoros (Table-bearer) From Parion - Parion'dan Bir Trapezophoros (Masa Ayağı)*. *Parion Kazıları 10. Yıl Armağanı* (Ed. Cevat Başaran-Vedat Keleş), Bilgin Kültür Sanat Yayınları. Ankara.

Dinç, M. ve Taşemür, E. (2017). *2016 Yılı Uşak İli Ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması: Eski Yunan-Roma (Arkaik, Klasik, Helenistik Ve Roma Dönemi) Yerleşimleri*. 35. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt. (22-26 Mayıs 2017). Bursa, 243-272.

Döhl, H (1968). *Der Eros des Lysipp- Frühhelleistische Erosen*, Göttingen.

Eyyüpoğlu, M. ve Taşemür, E. (2020) *Sebaste Antik Kenti Yüzey Araştırmaları'nda Ele Geçen Terra Sigillata ve Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri'nin Ön Değerlendirmesi*. *Lycus Dergisi* 2, 39-66.

Feuser, S. (2013). *Monopodia: figürliche Tischfüße aus Kleinasien. Ein Beitrag zum Ausstattungsluxus der römischen Kaiserzeit*. Byzas, 17. İstanbul.

Fıratlı, N. (1970). *Uşak-Selçukler Kazısı ve Çevre Araştırmaları (1966-1970)*, *Türk Arkeoloji Dergisi XIX-II*, 1970, 109-160.

Hanfmann, G.M.A. ve Ramage, N.H. (1978). *Sculpture from Sardis: The Finds through 1975*, *Sardis Report 2*, Harward University Pres, Chambridge.

Işın, G. (2002). *Terrakotten als Grabbeigaben in den Nekropolen von Patara. Patris und Imperium : kulturelle und politische Identität in den Städten der römischen Provinzen Kleinasien in der frühen Kaiserzeit ; Kolloquium Köln, November 1998* Leuven ; Paris ; Dudley, MA : Peeters, 2002.

Işın, G. (2007). *Patara Terrakottaları. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri*. Patara V. 1. İstanbul.

İzmirligil, Ü. (1975). *Uşak-Selçukler Tümülüs'leri*, *Türk Arkeoloji Dergisi XXII-1*, 1975, 41-69.

Jones, A. H. M. (1971). *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Oxford, 1971.

- Kaschnitz-Weinberg, G. (1937). *Sculture del magazzino del Museo Vaticano*, Vatican.
- Kökdemir, G. (2019). A Marble Table Support with The Figure of Harpocrates-Tempora Anni in The Museum of Ankara Anatolian Civilizations. TAD, C.38/S. 65, 103134.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor I*, New Jersey.
- Merkelbach, R. (1997). Ganymedes Verstirnung und die Gründung von Sebaste in Phrygien, *Epigraphica Anatolica* 28, 140-144.
- Moss, C.F. (1988). *Roman marble tables, (Volume I-IV)*, Dissertation Phd., Princeton University, New Jersey.
- Öztunç, H.Y. (2018). Side Müzesi'nde Bulunan Mermer Tanrı ve Tanrıça Heykelcikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Phillips, K.L. (2008). Figural table support: aspects of the archaeology of dining in the Roman World, *Aphrodisias Papers IV*, 253-283.
- Quatember, U. (2006). Tischstützen aus dem Hanghaus 2 in Ephesos. Überlegungen zur Herstellung von römischem Marmormobiliar, *Römische Historische Mitteilungen* 48, 103–118.
- Ramsay, W. M. (1883) The Cities and Bishoprics of Phrygia, *The Journal of Hellenic Studies* , Vol.4 , 370-436.
- Ridgway, B. S. (1997). *Fourth-Century Styles in Greek Sculpture*, The University of Wisconsin Press, U.S.A.
- Ridgway, B. S. (2001). *Hellenistic Sculpture I: The Styles of ca. 331-200 B.C.*, The University of Wisconsin Press, U.S.A.
- Richter, G.M.A. (1966). *The furniture of the Greeks, Etruscans and Roman*, Robetson HGA, London.
- Schönenberger, E.(1994). Eros in Bern: Gefesselt und schlafend. Zur Ikonographie des Eros Desmios-Hypnos-Thanatos, *HASB* 15, 49-74.
- Smith, R.R.R. (2002). *Hellenistik Heykel*, Çev. Ayşin Yoltar Yıldırım, Homerkitabevi, İstanbul.
- Schröder, S.F., *Katalog der antiken Skulpturen des Museo del Prado in Madrid, Mainz am Rhein*.
- Söldner, M. (1986). *Untersuchungen zu liegenden Erosen in der hellenistischen und römischen Kunst*. Europäische Hochschulschriften 38.10.
- Stephanidou-Tiberiou, T. (1993) *Τραπεζοφόρα με πλαστική διακόσμηση. Η Αττική Ομάδα*. Athens.
- Taştemür, E. (2017). Sebaste Antik Kenti, Ed. M. R. Czichon – Ş. Söyler – B. Can – İ. Çavus, *Yüzey Araştırmaları Işığında Uşak*, Ege Yayınları: İstanbul, 83-90.
- Taştemür, E. ve M. Dinç, M. (2018). Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Cam Eserler, *TÜBA- KED* (8), 2018, 63-82.
- Taştemür, E. ve Dinç, M. (2019). 2017 Yılı Sebaste Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması, *36. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1, Ankara, 479-500.
- Taştemür (2021) *City and Its Surrounding with Excavations in the 1966-1978 and Survey Results of 2016-2020*, Ed. Taştemür E.-Dinç M., Ankara (Baskıda)

Phrygia Sebastesi'nden Tutsak Eros Figürlü Mermer Bir Masa Ayağı

Vorster, C. (2004). Römische Skulpturen des späten Hellenismus und der Kaiserzeit 2: Werke nach Vorlagen und Bildformeln hellenistischer Zeit sowie die Skulpturen in den Magazinen. (Vatikanische Museen. Museo Gregoriano Profano ex Lateranense. Katalog Der Skulpturen, II.) Wiesbaden: Reichert Yayınevi.

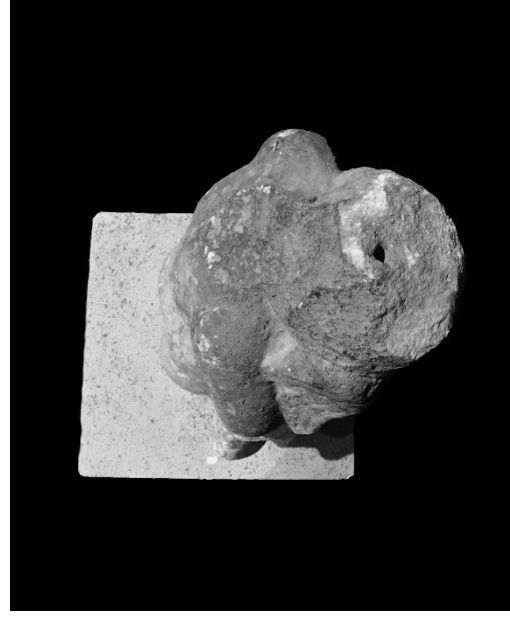
Resim 1. Eros, Ön Cepheden Görünüm. (M. Dinç)

Resim 2. Sağ Profilden Görünüm. (M. Dinç)

Resim 3. Arkadan Görünüm. (M. Dinç)

Resim 4. Üstten Görünüm. (M. Dinç)